

Wyrok z dnia 3 października 2007 r., IV CSK 160/07

1. Porozumienie dłużnika z cedentem, zmieniające lub rozwiązujące umowę, z której wynika przelana wierzytelność, zawarte bez zgody cesjonariusza, wywiera skutki między dłużnikiem a cesjonariuszem, jeżeli dłużnik w chwili zawarcia tego porozumienia nie był zawiadomiony przez cedenta o przelewie, ani o nim nie wiedział (512 k.c.).

2. O zamiarze dłużnika zrzeczenia się określonego zarzutu, dopuszczalnego na podstawie art. 513 § 1 k.c., można wnosić tylko wtedy, gdy zarzut ten był znany dłużnikowi lub gdy dłużnik powinien był liczyć się z jego powstaniem.

Sędzia SN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

Sędzia SN Katarzyna Tyczka-Rote

Sędzia SN Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa „P.F.”, spółki z o.o. w L. przeciwko "W.", spółce z o.o. w W. o zapłatę, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 3 października 2007 r. skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 11 października 2006 r.

uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Lublinie do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

„P.F.”, spółka z o.o. w L. wniosła o zasądzenie od "W.", spółki z o.o. w W. kwoty 329 593,37 zł z ustawowymi odsetkami, wskazując, że na podstawie umowy zawartej z nieuczestniczącym w sprawie "P.K.D.", spółką z o.o. w G. (faktorantem, cedentem) nabyła wierzytelności przysługujące "P.K.D." wobec pozwanej (dłużnika przelanych wierzytelności). Mimo wezwania do zapłaty, pozwana nie uregulowała określonej w pozwie wierzytelności nabytej przez stronę powodową (faktora, cesjonariusza).

Nakazem zapłaty z dnia 16 lutego 2005 r. Sąd Okręgowy w Lublinie uwzględnił powództwo w całości, a wyrokiem z dnia 13 marca 2006 r., po rozpoznaniu zarzutów pozwanej, zmienił nakaz zapłaty w części dotyczącej odsetek ustawowych, poza tym utrzymując go w mocy i ustalając następujący stan faktyczny.

W dniu 12 października 2004 r. strona powodowa zawarła z "P.K.D." umowę faktoringu, w której zobowiązała się do odpłatnego nabywania wierzytelności pieniężnych przysługujących "P.K.D." w stosunku do kontrahentów. Zgodnie z tą umową, nabycie wierzytelności następowało na pisemny wniosek "P.K.D." składany stronie powodowej wraz z fakturą stwierdzającą wierzytelność. Wypłata zaliczki przez faktora stanowiła przyjęcie wierzytelności do finansowania. O zawarciu umowy faktoringu "P.K.D." zawiadomiło pozwaną pismem z dnia 25 października 2004 r. W dniu 29 grudnia 2004 r. "P.K.D." złożyło stronie powodowej wniosek o nabycie wierzytelności stwierdzonej fakturą, wystawioną przez "P.K.D." w dniu 29 grudnia 2004 r. Wierzytelność stwierdzona tą fakturą wynikała z umowy sprzedaży wyrobów tytoniowych, zawartej między "P.K.D." jako sprzedawcą a pozwaną jako kupującym. Na fakturze umieszczono adnotację o przeniesieniu stwierdzonej nią wierzytelności na stronę powodową oraz o obowiązku pozwanej zapłaty wierzytelności w terminie do dnia 28 stycznia 2005 r. na wskazany rachunek bankowy strony powodowej. Odbiór faktury pokwitował Lucjan W., prezes pozwanej. Do wniosku "P.K.D." złożonego stronie powodowej dołączone zostało, podpisane w imieniu pozwanej przez jej prezesa, pismo zatytułowane „potwierdzenie istnienia wierzytelności przez kontrahenta”, zawierające oświadczenie o istnieniu i bezsporności wierzytelności objętej wskazaną fakturą oraz akceptację zobowiązania do jej zapłaty w podanym terminie na wymieniony rachunek bankowy strony powodowej.

Pozwana utrzymywała stałe kontakty handlowe z "P.K.D.". Dokonywała u niej zakupów 4-5 razy w tygodniu, sporna transakcja była jednak dopiero drugą finansowaną przez stronę powodową. W przypadku pierwszej transakcji finansowanej przez stronę powodową cena za towary została jej zapłacona przez pozwaną. Sposób dokonywania zakupów w "P.K.D." był następujący: pozwana składała telefoniczne zamówienie, a "P.K.D." wystawiało na jego podstawie fakturę, następnie pozwana płaciła należność podaną w fakturze i odbierała towar z magazynu. Zamówienie, o które chodzi w sprawie, zostało złożone w dniu 29

grudnia 2004 r. Na jego podstawie została wystawiona wymieniona w pozwie faktura, której oryginał wraz z towarzyszącymi dokumentami wręczył prezesowi pozwanej prezes "P.K.D.". Mimo wielokrotnych monitów prezesa pozwanej, towar, którego dotyczyła sporna faktura, nie został pozwanej wydany. W dniu 12 stycznia 2005 r. "P.K.D." wystawiło na żądanie prezesa pozwanej, uwzględniającą fakt niewydania towaru, fakturę korygującą należność pozwanej „do kwoty 0”.

Po otrzymaniu od strony powodowej wezwania do zapłaty spornej faktury pozwana przesłała stronie powodowej fakturę korygującą i usiłowała wyjaśnić zaistniały stan rzeczy. Pracownicy strony powodowej nie negowali faktu doręczenia jej przez pozwaną faktury korygującej, prezentowali jednak stanowisko, że wystawienie tej faktury nie podważa zobowiązania pozwanej wobec strony powodowej jako cesjonariusza (faktora).

W ocenie Sądu Okręgowego, ustalony stan faktyczny uzasadniał uwzględnienie powództwa w zasadzie w całości. Wydanie przez sprzedawcę towaru kupującemu warunkuje jedynie skutek rozporządzający w przypadku sprzedaży rzeczy oznaczonych co do gatunku (art. 155 § 2 k.c.), nie stanowi natomiast przesłanki powstania roszczenia o zapłatę ceny. Roszczenie o zapłatę ceny powstaje już z chwilą zawarcia umowy sprzedaży, strona powodowa mogła więc nabyć istniejącą wierzytelność wynikającą z umowy sprzedaży zawartej przez pozwaną z "P.K.D.", mimo że "P.K.D." nie wydało pozwanej sprzedanych rzeczy i do nabycia tej wierzytelności przez stronę powodową rzeczywiście doszło. Z chwilą nabycia wierzytelności stwierdzonej fakturą strona powodowa stała się w miejsce "P.K.D." wierzycielem pozwanej o zapłatę kwoty wymienionej w fakturze. Z tą też chwilą "P.K.D." utraciło możliwość podejmowania jakichkolwiek czynności prawnych, które mogłyby zniweczyć skutki zbycia wierzytelności.

Sąd Okręgowy zauważył również, że sporna faktura została wystawiona prawidłowo. Przepisy § 19, 20 i 21 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie zwrotu podatku niektórym podatnikom, zaliczkowego zwrotu podatku, zasad wystawiania faktur, sposobu ich przechowywania oraz listy towarów i usług, do których nie mają zastosowania zwolnienia od podatku od towarów i usług (Dz.U. Nr 97, poz. 971), wskazywały, w jakich sytuacjach mogła nastąpić korekta faktury. Nie należał do nich przypadek, w którym nie doszło do wydania towaru. Ponadto z treści faktury korygującej nie wynika przyczyna korekty;

sam zwrot: „korekta” nie daje podstaw do uznania, że faktura korygująca została wystawiona z przyczyn wskazanych przez pozwaną.

Sąd Okręgowy zaznaczył, że dłużnik, zgodnie z art. 513 § 1 k.c., może podnieść wobec cesjonariusza zarzut niewykonania przez cedenta świadczenia wzajemnego, ale spoczywa na nim ciężar udowodnienia tej okoliczności. W razie niewykonania obowiązków wynikających z umowy wzajemnej, druga strona może w szczególności od umowy odstąpić, w sprawie tak się jednak nie stało. W chwili wystawienia faktury korygującej spółka "P.K.D." nie mogła już – wobec wcześniejszego przelania wierzytelności na stronę powodową – skutecznie rozwiązać umowy sprzedaży zawartej z pozwaną.

W ocenie Sądu Okręgowego, pozwana nie mogła mieć w chwili powzięcia wiadomości o przelewie żadnych zarzutów przeciwko zbywcy wierzytelności, skutecznych wobec nabywcy, także dlatego, że złożyła oświadczenie o istnieniu i bezsporności wierzytelności. Oświadczenie to w zestawieniu z pozostałymi dokumentami stanowiło uznanie długu wobec strony powodowej i potwierdzało wiedzę pozwanej o istnieniu i skutkach przelewu, a tym samym i o osobie uprawnionej do dysponowania wierzytelnością.

Wyrokiem z dnia 11 października 2006 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanej, dzieląc ustalenia faktyczne i ocenę prawną Sądu Okręgowego.

W skardze kasacyjnej pozwana podniosła jako podstawy kasacyjne naruszenie art. 58 § 2, art. 60, 65 § 2, art. 512 zdanie drugie, art. 513 § 1, art. 487 § 2, art. 488 § 2 i art. 490 § 1 k.c. oraz naruszenie art. 233 § 1 i art. 382 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje: (...)

Przez umowę faktoringu, uwzględniając zasadniczy kształt zjawiska gospodarczego określanego mianem faktoringu, rozumie się umowę, na podstawie której jedna strona (instytucja faktoringowa, faktor) nabywa lub zobowiązuje się nabywać od drugiej strony (przedsiębiorstwa, faktoranta) wierzytelności pieniężne, niewymagalne, krótkoterminowe, płatne zwykle nie później niż cztery miesiące od powstania, z zawieranych przez nią ze swymi klientami w ramach bieżącej działalności gospodarczej umów sprzedaży, zamiany lub umów o świadczenie usług. Często przedmiotem przelewu na faktora są wierzytelności przyszłe faktoranta wobec jego klientów. Według szeroko przyjmowanego w praktyce rozwiązania, do zawarcia umowy przelewu wierzytelności między faktorantem a faktorem dochodzi – tak jak w niniejszej sprawie – przez przesłanie przez

przedsiębiorcę instytucji faktoringowej faktury (oryginału lub kopii) wystawionej w związku ze spełnieniem na rzecz klienta świadczenia z umowy sprzedaży, dostawy lub umowy o świadczenie usług wraz ze stosownym wnioskiem (oferta) i przyjęcie tego wniosku przez instytucję faktoringową (przyjęcie oferty).

Znaczenie gospodarcze umowy faktoringu polega na stworzeniu możliwości finansowania bieżącej działalności gospodarczej faktoranta w sytuacji, w której odracza on termin zapłaty za towar dostarczony klientowi lub za wykonaną na rzecz klienta usługę, czyli gdy udziela tzw. kredytu towarowego. Faktorant, choć w celu zwiększenia szans zbycia towarów lub świadczenia usług odroczył termin zapłaty za dostarczone towary lub wykonane usługi, otrzymuje zaraz po wykonaniu umowy na rzecz klienta znaczną części przysługującej mu należności pieniężnej w postaci wypłaconej przez faktora zaliczki z tytułu nabycia wierzytelności.

W związku z tym, że do istoty faktoringu w jego zasadniczym, funkcjonującym w praktyce kształcie, należy nabywanie przez faktora wierzytelności niewymagalnych doniosłego znaczenia nabiera pytanie o to, czy i w jakim zakresie po przelewie wierzytelności na faktora dopuszczalne są ze skutkiem wobec faktora umowy między faktorantem a jego klientem zmieniające lub rozwiązujące umowę, z której wynika przelana wierzytelność. Potrzeba dostosowania się do nowych okoliczności przemawia za dopuszczalnością wpływania przez faktoranta i jego klienta ze skutkiem wobec faktora na umowę, z której wynika przelana wierzytelność, w okresie między zawarciem umowy przelewu a terminem wymagalności przelanej wierzytelności. Przeciwno temu przemawia jednak konkurencyjna wartość – interesy faktora jako cesjonariusza, który powinien być chroniony przed wpływającymi na jego pozycję prawną skutkami dokonanych bez jego zgody ingerencji w umowę, z której wynika przelana wierzytelność. Faktorant-cedent wie o przelewie i zawarte przez niego później bez zgody faktora-cesjonariusza porozumienie z klientem-dłużnikiem, zmieniające lub rozwiązujące umowę, z której wynika przelana wierzytelność, stanowi działanie naruszające warunki przelewu. Po stronie faktoranta-cedenta nie zachodzą więc okoliczności, które usprawiedliwiałyby uznanie wobec faktora-cesjonariusza skutków zawartego bez jego zgody przez faktoranta-cedenta z klientem-dłużnikiem porozumienia zmieniającego lub rozwiązującego umowę, z której wynika przelana wierzytelność. Inaczej jest, gdy chodzi o klienta-dłużnika. To, że przelew następuje bez udziału klienta-dłużnika, uzasadnia uznanie skutków zawartego przez klienta-dłużnika z faktorantem-

cedentem porozumienia zmieniającego lub rozwiązującego umowę, z której wynika przelana wierzytelność, w stosunku między klientem-dłużnikiem a faktorem-cesjonariuszem, jeżeli porozumienie to zostało zawarte przed – ujmując rzecz ogólnie – uzyskaniem przez klienta-dłużnika wiadomości o przelewie. (...)

Według art. 20 konwencji Narodów Zjednoczonych o przelewie wierzytelności w handlu międzynarodowym („Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2004, nr 4, s. 1131), umowa między cedentem a dłużnikiem wywierająca wpływ na prawa cesjonariusza, zawarta przed zawiadomieniem dłużnika o przelewie, wywołuje skutek w stosunku między dłużnikiem a cesjonariuszem, natomiast zawarta po zawiadomieniu dłużnika o przelewie jest bezskuteczna wobec cesjonariusza, chyba że cesjonariusz wyraził na nią zgodę lub cedent nie spełnił w całości swego świadczenia wobec dłużnika i dokonana przez cedenta z dłużnikiem zmiana była przewidziana w umowie, z której wynika przelana wierzytelność, lub każdy rozsądny cesjonariusz wyraziłby na nią zgodę „w kontekście” tej umowy. Na gruncie konwencji UNIDROIT o faktoringu międzynarodowym („Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1996, nr 4, s. 798) wniosek o bezskuteczności wobec cesjonariusza wywierającej wpływ na przelaną wierzytelność umowy między cedentem a dłużnikiem, zawartej bez zgody cesjonariusza po zawiadomieniu dłużnika o przelewie, wyprowadza się z założeń tej konwencji (art. 9 ust. 1). Tak samo zagadnienie przedstawia się, jeżeli chodzi o zasady międzynarodowych umów handlowych UNIDROIT z 2004 r. (“Zeitschrift für Europäisches Privatrecht” 2005, s. 470). Zgodnie zaś z art. 11: 204 zasad europejskiego prawa umów („Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2006, nr 3, s. 847), cedent, zawierając umowę przelewu lub umowę zobowiązującą do przelewu, zapewnia cesjonariusza o tym, że wierzytelność i umowa, z której wierzytelność wynika, nie zostaną zmienione bez zgody cesjonariusza, chyba że taka zmiana została przewidziana w umowie przelewu lub nastąpiła w dobrej wierze i jest tego rodzaju, iż cesjonariusz, oceniając sprawę rozsądnie, nie mógłby się jej przeciwstawić. Z kolei według art. 11: 308 Zasad europejskiego prawa umów, zmiana wierzytelności dokonana bez zgody cesjonariusza w drodze umowy między cedentem a dłużnikiem po dokonaniu zawiadomienia o przelewie, bez względu na to, czy zawiadomienie to było zgodne z art. 11: 303, nie ma wpływu na uprawnienia cesjonariusza względem dłużnika, chyba że zmiana ta była przewidziana w umowie przelewu lub dokonana została w dobrej wierze i jest tego rodzaju, że cesjonariusz, oceniając sprawę rozsądnie, nie mógłby się jej przeciwstawić.

Podobnie na gruncie prawa polskiego należy przyjąć, że to, iż przelew – także w związku z faktoringiem – następuje bez udziału dłużnika przelanej wierzytelności, uzasadnia – zarówno w razie przelewu wierzytelności istniejących, jak i przyszłych – uznanie skutków zawartego przez dłużnika z cedentem (faktorantem) porozumienia zmieniającego lub rozwiązującego umowę, z której wynika przelana wierzytelność, w stosunku między dłużnikiem a cesjonariuszem (faktorem) na zasadach art. 512 k.c. czyli o tyle tylko, o ile dłużnik w chwili zawarcia tego porozumienia nie był zawiadomiony przez cedenta (faktoranta) o przelewie, ani o nim nie wiedział, czyli gdy działał w dobrej wierze (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2003 r., II CK 16/02, OSNC 2004, nr 12, poz. 202, z dnia 29 marca 2006 r., IV CSK 96/05, OSNC 2007, nr 1, poz. 16, i z dnia 7 lutego 2007 r., III CSK 243/06, nie publ.; odmiennie w wyrokach Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2003 r., V CKN 345/01, OSNC 2004, nr 4, poz. 65, i z dnia 26 października 2005 r., V CK 211/05, nie publ.). Należy podkreślić, że zawiadomienie, o którym mowa w art. 512 k.c., jest możliwe także w przypadku przelewu wierzytelności przyszłych. Ponieważ art. 512 k.c. chroni dłużnika kosztem cesjonariusza (faktora), zastosowanie tego przepisu wyłącza zgoda cesjonariusza na zmianę lub rozwiązanie umowy, z której wynika przelana wierzytelność. Zmiana lub rozwiązanie dokonane przez dłużnika z cedentem (faktorantem) za zgodą cesjonariusza są skuteczne w stosunku między dłużnikiem a cesjonariuszem niezależnie od przesłanek określonych w art. 512 k.c. Wypada zaznaczyć, że zasada bezskuteczności zmiany umowy, z której wynika przelana wierzytelność, wobec faktora bez jego zgody, znalazła wyraz w ogólnych warunkach umowy faktoringowej opracowanych przez stronę powodową.

Wynikająca z art. 512 k.c. bezskuteczność zmiany lub rozwiązania umowy, z której wynika przelana wierzytelność, wobec cesjonariusza bez jego zgody – chyba że dłużnik w chwili zmiany lub rozwiązania nie był zawiadomiony przez cedenta o przelewie, ani o nim nie wiedział – jest konsekwencją ujęcia przelewu jako nabycia pochodnego, prowadzącego do uzyskania wierzytelności przez cesjonariusza w miejsce cedenta; ze względu na ten skutek przelewu, po zawarciu umowy przelewu cedent nie może już rozporządzać wierzytelnością, która była przedmiotem umowy przelewu, ani w inny sposób wpływać na jej istnienie i zakres; w drodze wyjątku, takie działania cedenta mogą odnieść skutek względem cesjonariusza jedynie w zakresie, w którym art. 512 k.c. chroni dobrą wiarę dłużnika.

Drugą stroną ujęcia przelewu jako nabycia pochodnego, prowadzącego do uzyskania przez cesjonariusza (faktora) wierzytelności w takim stanie, w jakim ona przysługiwała lub przysługiwałaby cedentowi (faktorantowi), jest fundamentalna w zakresie regulacji przelewu – ze względu na to, że przelew nie wymaga zgody dłużnika – zasada, w myśl której dłużnikowi przysługują przeciwko cesjonariuszowi wszelkie zarzuty, które miał przeciwko cedentowi w chwili powzięcia wiadomości o przelewie (art. 513 § 1 k.c.; por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2002 r., III CZP 81/01, OSNC 2002, nr 11, poz. 131). Należy podzielić wyrażony w piśmiennictwie pogląd, że chodzi tu o ogół zarzutów mających już w chwili zawarcia umowy przelewu swą podstawę w zdarzeniu lub stosunku prawnym, z którego wynika przelana wierzytelność, także więc o te zarzuty, których przesłanki dopełniły się ostatecznie dopiero po powzięciu przez dłużnika wiadomości o przelewie, wystarcza bowiem, żeby sama podstawa zarzutu powstała przed powzięciem przez dłużnika wiadomości o przelewie. Jeżeli zaś chodzi o przelew wierzytelności przyszłych *sensu stricto* ze stosunków umownych, należy dłużnikowi przyznać zarzuty z umowy, z której wynika przelana wierzytelność, istniejące w chwili powstania wierzytelności, choćby zawarcie wspomnianej umowy nastąpiło po zawarciu umowy przelewu, a nawet po uzyskaniu wiadomości o przelewie przez dłużnika (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2003 r., II CK 16/02).

Nie ulega przy tym wątpliwości objęcie zakresem zarzutów przysługujących dłużnikowi na podstawie art. 513 § 1 k.c. również okoliczności, których podniesienie przez dłużnika w stosunku do cesjonariusza zakłada uprzednie wykonanie określonego prawa kształtującego, np. uprawnienia do uchylenia się od skutków oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu lub uprawnienia do odstąpienia od umowy. Z różnych nasuwających się ewentualności co do tego, wobec kogo w przypadku przelewu wierzytelności z umowy wzajemnej dłużnik powinien złożyć oświadczenie woli stanowiące wykonanie prawa kształtującego, należy opowiedzieć się za tą, która jako adresata oświadczenia woli dłużnika wskazuje cedenta. W przypadku oświadczenia o odstąpieniu od umowy przemawiają za nią większe ze strony cedenta niż cesjonariusza możliwości obrony przed odstąpieniem, jak i to, że odstąpienie niweczy nie tylko przelaną wierzytelność, ale i pozostałe skutki umowy, z której wynika ta wierzytelność.

W świetle tych uwag można więc w zasadzie zgodzić się z wyrażonym w zaskarżonym orzeczeniu zapatrywaniem – popartym odwołaniem się do wyroku

Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2003 r., II CK 16/02 – że czynności prawne dłużnika podejmowane z cedentem (faktorantem) po otrzymaniu zawiadomienia o przelewie, zmierzające do rozwiązania umowy, z której wynika przelana wierzytelność, pozostają, w myśl art. 512 k.c., bez wpływu na przelaną wierzytelność i tym samym na możliwość obrony przez dłużnika wobec cesjonariusza (faktora). Nie było jednak podstaw do odwołania się do tego zapatrywania przy ocenie w sprawie działań pozwanej podejmowanych wobec spółki "P.K.D." w związku z niedostarczeniem przez nią sprzedanego towaru i będącego reakcją na te działania wystawienia faktury korygującej. Do zachowań tych należało odnieść nie art. 512, lecz art. 513 § 1 k.c., dopuszczający podnoszenie przez dłużnika wobec cesjonariusza (faktora) zarzutów mających w chwili zawarcia umowy przelewu swą podstawę w zdarzeniu lub stosunku prawnym, z którego wynika przelana wierzytelność, w tym zarzutów zakładających uprzednie wykonanie określonego prawa kształtującego.

Wierzytelność, której dotyczy spór, powstała – jak przyjął Sąd Apelacyjny – z chwilą zawarcia przez "P.K.D." z pozwaną w dniu 29 grudnia 2004 r. umowy sprzedaży wyrobów tytoniowych w sposób przyjęty w ich wzajemnych stosunkach handlowych i została przelana na stronę powodową w chwili akceptacji przez nią wniosku "P.K.D." o jej nabycie; w czasie omawianego przelewu niewątpliwie więc istniała. Należało jednak jeszcze rozważyć, czy w okolicznościach sprawy wierzytelność ta nie wygasła z mocą wsteczną, tj. ze skutkiem odniesionym do chwili poprzedzającej zawarcie umowy przelewu, co pociągałoby za sobą bezskuteczność tej umowy. Jako przyczyna tego skutku nasuwa się nie tyle, będące przede wszystkim przedmiotem rozważań Sądu Apelacyjnego, wystawienie przez "P.K.D." faktury korygującej, co raczej działanie prezesa pozwanej wobec "P.K.D.", związane z niedostarczeniem przez "P.K.D." sprzedanych wyrobów tytoniowych.

Zgodnie z art. 60 k.c., z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, wola osoby dokonującej czynności prawnej może być wyrażona przez każde zachowanie się, które ujawnia jej wolę w sposób dostateczny. Nie było więc, w świetle tego przepisu oraz art. 73 § 3 i art. 77 § 2, jak też art. 65 k.c., przeszkód do dostrzegania w żądaniu prezesa pozwanej od "P.K.D." wystawienia faktury korygującej zamiaru odstąpienia od umowy sprzedaży z powodu zwłoki w dostarczeniu sprzedanych rzeczy i do kwalifikowania tego żądania jako ważnego oświadczenia woli o

odstąpieniu od omawianej umowy, a wcześniejszych jego monitów kierowanych do "P.K.D." jako wyznaczenia dodatkowego terminu wymaganego przez art. 491 § 1 k.c., jeżeli wyznaczenie tego terminu było w ogóle konieczne, uwzględniając, że w razie odroczenia terminu zapłaty ceny przez kupującego niedotrzymanie przez sprzedawcę terminu wydania rzeczy podważa sens odroczenia zapłaty ceny, zwłaszcza jeżeli sprzedaż jest finansowana przez faktora (por. art. 492 k.c.). Przy takiej kwalifikacji działań prezesa pozwanej wystawienie faktury korygującej stanowiłoby jedynie akt ze sfery prawa podatkowego, będący konsekwencją uznania skuteczności odstąpienia przez pozwaną od umowy. Ewentualna nieprawidłowość tego aktu, podnoszona w toku postępowania w sprawie, nie mogłaby rzutować na skuteczność odstąpienia przez pozwaną od umowy, ponieważ przepisy prawa podatkowego nie mogą podważać stosowania norm prawa cywilnego.

Poza tym, gdyby nawet przyjąć, jak Sąd Apelacyjny, że wystawienie faktury korygującej było wyrazem porozumienia pozwanej z "P.K.D.", zmierzającego do rozwiązanie umowy, z której wynikała przelana wierzytelność, z powodu zwłoki "P.K.D." w wykonaniu tej umowy, to porozumienia tego nie można by, wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego, traktować jako, zgodnie z art. 512 k.c., bezskutecznego wobec cesjonariusza (faktora) ze względu na jego dojście do skutku po zawiadomieniu dłużnika o przelewie, lecz jako czynność prawną warunkującą zarzut dłużnika dopuszczalny względem cesjonariusza na podstawie art. 513 § 1 k.c. Obowiązujące prawo ujmuje odstąpienie od umowy z powodu zwłoki w wykonaniu przez kontrahenta zobowiązania do świadczenia wzajemnego jako czynność prawną jednostronną, dokonywaną wobec tego kontrahenta, wywierającą skutek *ex tunc* (por. art. 494 k.c.). W dziedzinie stosunków zobowiązaniowych nie budzi jednak wątpliwości dopuszczalność wywołania skutku prawnego, który ustawa wiąże z jednostronną czynnością prawną, wkraczającą w sferę prawną innego podmiotu, także w drodze umowy obu zainteresowanych podmiotów. Możliwe jest więc również zastąpienie umową jednostronnej czynności prawnej warunkującej zarzut dopuszczalny w świetle art. 513 § 1 k.c.

Sąd Apelacyjny bezzasadnie także podzielił stanowisko Sądu Okręgowego w kwestii konsekwencji złożenia przez pozwaną oświadczenia o istnieniu i bezsporności wierzytelności. Dłużnik w zasadzie może, jeżeli ustawa tego nie wyłącza, jak np. w sytuacji przewidzianej w art. 10 ustawy z dnia 20 lipca 2001 r. o

kredycie konsumenckim (Dz.U. Nr 100, poz. 1081 ze zm.), zrzec się zarzutów przysługujących mu na podstawie art. 513 § 1 k.c., zarówno przed jak i po ich definitywnym powstaniu. Zrzeczenie może nastąpić, zgodnie z art. 60 k.c., również w sposób dorozumiany. Przy rozstrzyganiu o tym, czy w danym przypadku doszło do zrzeczenia się zarzutów przez dłużnika, należy mieć na względzie ogólne reguły wykładni oświadczeń woli (art. 65 k.c.). W piśmiennictwie trafnie wskazuje się, że można dorozumiewać się zrzeczenia przez dłużnika tylko zarzutów znanych mu lub tych, z których powstaniem powinien on być liczyć się. Okoliczności złożenia przez pozwaną oświadczenia o istnieniu i bezsporności wierzytelności nie pozwalały na łącznie z tym oświadczeniem zrzeczenia się przez pozwaną wobec strony powodowej zarzutu wygaśnięcia przelanej wierzytelności na skutek odstąpienia od umowy, z której wierzytelność ta wynikała, uzasadnionego zwłoką "P.K.D." w spełnieniu świadczenia wzajemnego. W chwili dokonania przez pozwaną przekazanego stronie powodowej potwierdzenia istnienia i bezsporności wierzytelności potwierdzenie to miało uzasadnienie w fakcie zawarcie przez pozwaną z "P.K.D." umowy kreującej omawianą wierzytelność, jak i w tym, że nie wystąpiły jeszcze żadne okoliczności, które zapowiadałyby zwłokę "P.K.D." w spełnieniu świadczenia, dającą pozwanej podstawę do niweczącego tę wierzytelność odstąpienia od umowy.

Z postanowień opracowanych przez stronę powodową ogólnych warunków umowy faktoringowej, stanowiących, że strona powodowa może uwarunkować finansowanie nabytej wierzytelności od otrzymania bezpośrednio od dłużnika potwierdzenia dostarczenia towaru, innego potwierdzenia powstania i bezsporności wierzytelności pieniężnej określonej fakturą lub umowy będącej źródłem finansowanej wierzytelności, wynika, iż wymienione potwierdzenia, a zatem również potwierdzenie złożone przez pozwaną, pomyślane zostały jako przesłanki decyzji o przyjęciu nabytej wierzytelności do finansowania. Jak wynika z wcześniejszych uwag, znaczenie gospodarcze umowy faktoringu polega na stworzeniu możliwości finansowania bieżącej działalności gospodarczej faktoranta w sytuacji, w której odracza on termin zapłaty za towar dostarczony klientowi lub za wykonaną na rzecz klienta usługę, czyli gdy udziela tzw. kredytu towarowego. Pełnienie przez faktoring tej funkcji uzależnione jest więc nie tylko od zawarcia przez faktoranta ze swym klientem umowy sprzedaży, dostawy lub umowy o świadczenie usług, z której wynika przelana na faktora wierzytelność, ale i od spełnienia przez faktoranta na

rzecz swego klienta świadczenia z tej umowy przed terminem zapłaty przelanej wierzytelności. Z tego względu zasadnicze znaczenie ma doręczenie faktorowi faktur wystawionych przez faktoranta w związku z wykonaniem przez niego umowy, z której wynika przelana wierzytelność. Jeżeli przedłożenie faktury nie stanowi już przesłanki nabycia wierzytelności, to warunkuje jej finansowanie przez faktora. Ogólne warunki umowy faktoringowej wskazują na wymienione w nich potwierdzenia jako na dodatkowe dowody tego, że mająca podlegać finansowaniu wierzytelność wynika z umowy sprzedaży, która rzeczywiście została zawarta i wykonana przez faktoranta przed terminem zapłaty przelanej wierzytelności. Uwzględniając ten cel omawianego potwierdzenia pozwanej, możliwość wiązania z nim zrzeczenia się przez dłużnika zarzutu wygaśnięcia przelanej wierzytelności na skutek odstąpienia od umowy z powodu zwłoki faktoranta w spełnieniu wzajemnego świadczenia jest nawet w ogóle wątpliwa. Skutek taki, w braku wykonania umowy przez faktoranta, prowadziłby do podważenia zasadniczego założenia faktoringu, tj. finansowania wierzytelności pieniężnej z umowy sprzedaży, dostawy lub umowy o świadczenie usług po jej wykonaniu przez faktoranta.

Należy też zauważyć, że ogólne warunki umowy faktoringowej, którymi posługuje się strona powodowa, przewidują, zbieżną z art. 516 zdanie pierwsze k.c., odpowiedzialność wobec niej faktoranta za nieistnienie „wierzytelności lub jej części”, jak też „gdyby wierzytelność lub jej część (...) istniała w chwili rozpoczęcia jej finansowania (...), a następnie przestała istnieć z przyczyn leżących po stronie faktoranta”. Jeżeliby z oświadczeniem pozwanej o istnieniu i bezsporności wierzytelności wiązać takie znaczenie, jakie mu przypisał Sąd Apelacyjny, to uwzględniając standardowy charakter wymagania złożenia przez dłużnika oświadczenia tej treści, odpowiedzialność faktorantów wobec strony powodowej stałaby się bezprzedmiotowa.

Ze względu na zasadność niektórych zarzutów skarżącej Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., jak w sentencji.